

Nacionalinių plėtros įstaigų, skirtų verslui finansuoti skatinamojo finansavimo poreikio vertinimas

Įžanga

Šalyje paskelbus valstybės lygio ekstremaliąją situaciją ir siekiant nedelsiant įgyvendinti skatinamąsias finansines priemones, vadovaujantis Nacionalinės plėtros įstaigos skatinamojo finansavimo vertinimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – LRV) nutarimu Nr. 910, 11 punktu, skatinamojo finansavimo poreikio vertinimas (toliau – poreikio vertinimas), apima tik **finansavimo rinkos nepakankamumo ir (ar) neoptimalumo nustatymą ir siūlomos skatinamajai (-osioms) finansinei (-ėms) priemonei (-ėms) įgyvendinti sumos vertinimą, atsižvelgiant į potencialių finansų tarpininkų siūlymus**¹. Tokiu būdu sudaromos sąlygos nacionalinėms plėtros įstaigoms nedelsiant reaguoti į pasikeitusias rinkos sąlygas ir įgyvendinti skatinamąsias finansines priemones, siekiant LRV nustatytų tikslų.

Poreikio vertinimą inicijavo Lietuvos Respublikos finansų ministerija (toliau – FM).

Finansavimo rinkos nepakankamumo ir (ar) neoptimalumo nustatymas

Išankstiniai įvairių šalių rodikliai rodo, kad verslas itin jautriai sureagavo į Koronaviruso (toliau – COVID-19) pandemiją ir tai daro neigiamą įtaką ekonomikai. Lietuvos ekonomika taip pat susidūrė su COVID-19 sukeltais iššūkiais. Dėl COVID-19 plitimo rizikos tiek Lietuvoje, tiek ir visoje Europos Sąjungoje bei kitose pasaulio valstybėse buvo įvesti apribojimai, dauguma valstybių visiškai uždarė savo sienas ir šie ribojimai kai kurių verslo subjektų atveju, pajamas sumažino iki 100 proc. Jau 2020 m. kovo mėn. tarp įmonių Lietuvoje, taip pat ir iš pirkėjų užsienyje sutriko atsiskaitymai, visiškai sustabdytas išvykstamas ir atvykstamasis turizmas. Įmonės susidūrė su likvidumo problema. Tai turi ženklios įtakos ir jau prisiimtų finansinių įsipareigojimų savalaikiam vykdymui, ir atsiskaitymui su darbuotojais, klientais bei tiekėjais.

Taip pat sutrikusios tiekimo grandinės lemia gamybos mažėjimą, o sumažėjusi užsienio paklausa neigiamai veikia eksportuojančias įmones. Be to, mažesnė vidaus paklausa jaučiama paslaugų ir prekybos sektoriuose. Kelionių, apgyvendinimo, maitinimo, laisvalaikio pramogų, grožio ir kitas paslaugas teikiantis verslas bei prekybos sektoriai pirmieji pajautė neigiamą poveikį, gamybos sektorius taip pat susiduria su sunkumais².

2020 m. neigiamą poveikį darbo rinkai dėl COVID-19 viruso plitimo ir priemonių, kurių imtasi jam stabdyti (kovo viduryje įvesto karantino ir parduotuvių veiklos bei paslaugų teikimo vartotojams ribojimo) turėjo ekonominio aktyvumo sumažėjimas. Siekiant švelninti COVID – 19

¹ Nacionalinės plėtros įstaigos skatinamojo finansavimo poreikio vertinimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. rugsėjo 12 d. nutarimu Nr. 910 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinių plėtros įstaigų įstatymo įgyvendinimo“

² <https://finmin.lrv.lt/lt/naujienos/covid-19-viruso-krize-smukdo-ekonomikos-perspektyvas>

viruso sukeltas neigiamas pasekmes ekonomikai, 2020 m. pradėtos įgyvendinti ekonomikos skatinimo priemonės, kurių dalis skirta išsaugoti gyventojų darbo vietas ir įmonių pajamas bei likvidumą. 2020 m. birželio mėn. Užimtumo tarnybos duomenimis šalyje nedarbo lygis buvo išaugęs ir sudarė 11,8 proc. šalies darbingo amžiaus gyventojų. Nuo karantino pradžios darbo neturinčių asmenų padaugėjo 43,3 tūkst. arba 26,8 proc.³ Nedarbo lygis ir toliau augo ir 2021 m. sausio mėn. Užimtumo tarnybos duomenimis šalyje buvo 277,1 tūkst. darbo neturinčių asmenų – jie sudarė 16,1 proc. visų šalies darbingo amžiaus gyventojų⁴.

Prasidėjus pirmajam Covid-19 bangai Lietuvos bankas (toliau – LB) 2020 m. kovo mėn. prognozavo, kad Lietuvos eksporto apimtis sumažės panašiu mastu kaip ir pasaulinės finansų krizės metu 2009 m., o kritus vidaus paklausai (namų ūkių vartojimui ir investicijoms) ekonomika atsigautų tik vidutiniu laikotarpiu. LB prognozavo, kad baziniu scenarijumi 2020 m. BVP smuks 11,4 proc. (staigaus nuosmukio ir ilgesnio atsigavimo scenarijus), o Lietuvos ekonomika didžiausią smūgį dėl COVID-19 protrūkio pajus šių metų antrąjį ir trečiąjį ketvirčiais. LB pabrėžė, kad tinkamai suvaldžius viruso plitimą ir įgyvendinus ūkio stabilizavimo priemones, 2021 m. ekonomika galėtų grįžti į augimo kelią⁵.

Remiantis optimistiškesnėmis prognozėmis, kai ekonomikos nuosmukis staigus, bet atsigavimas gana greitas, buvo prognozuota, kad 2020 m. Lietuvos BVP nuosmukis sieks 3,4 proc. Tokiu atveju Lietuvos užsienio paklausa sumažėtų šiek tiek mažiau nei 4 proc., tačiau greitas ir koordinuotas atsakas į viruso plitimą leistų ekonomikai grįžti į normalias vėžes jau 2020 m. trečiąjį ketvirtį. Toks LB raidos scenarijus buvo pagrįstas prielaida, kad COVID-19 protrūkis netruks ilgiau nei du mėnesius, o šalies Vyriausybei pavyks išsaugoti daugelį paveiktų įmonių ir darbo vietų⁴.

Siekiant sušvelninti ekonomikos nuosmukį ir atsižvelgiant į susidariusią situaciją rinkoje dėl COVID-19, LRV parengė ir 2020 m. kovo 19 d. Lietuvos Respublikos Seimas ypatingos skubos tvarka patvirtinto koronaviruso krizės apimtos **ekonomikos skatinimo ir paramos verslui paketa, kurio bendra vertė – 2,5 mlrd. EUR** (tarp jų 500 mln. Eur verslo likvidumui išsaugoti bei 1 mlrd. Eur ekonomikos skatinimui)⁶.

Per devynis 2020 m. mėnesius šalies ūkis pademonstravo atsparumą COVID-19 pandemijos sukeltiems iššūkiams – po patirto „ekonomikos uždarymo“ šoko balandžio mėnesį, jau nuo gegužės mėnesio buvo stebimas ekonominio aktyvumo didėjimas, kuris tęsėsi iki 2020 m. spalio mėn. 2020 m. gruodžio mėn. statistiniai duomenys rodė, kad šalies BVP (neišlygintais pagal sezoną ir darbo dienų skaičių duomenimis) sausį–rugsėjį smuko tik 0,8 proc., o trečiąjį ketvirtį šalies BVP viršijo 2019 m. metų lygį – buvo fiksuotas 0,1 proc. augimas. Prasidėjus antrajam COVID-19 bangai stebimas epidemiologinės situacijos pablogėjimas Lietuvoje ir kitose ES valstybėse, todėl imtos taikyti griežtesnės viruso suvaldymo priemonės, o nuo 2020 m. lapkričio 7 d. Lietuvoje paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija, įvestas antrasis karantinas⁷. Atsižvelgdama į tai, kad karantino metu Lietuvoje veikiančių įmonių veikla buvo uždrausta arba apribota, Ekonomikos ir inovacijų ministerija planuoja įgyvendinti naujas priemones verslo likvidumui palaikyti. LB, atsižvelgdamas į pirmojo karantino metu sėkmingai įgyvendintą Paskolų

³ 2020-06-01 Užimtumo tarnybos duomenimis <https://uzt.lt/covid-19/situacija-darbo-rinkoje/>

⁴ 2021-01-08 Užimtumo tarnybos duomenys <https://uzt.lt/darbo-rinka/darbo-rinkos-rodikliai/>

⁵ <https://www.lb.lt/lt/naujienos/soko-scenarijai-didziausias-smugis-ekonomikai-siomet-bankai-sunkumus-atlaikyti-pasirenge>

⁶ Informacija apie Ekonomikos skatinimo plano priemonių įgyvendinimą skelbiama <http://koronastop.lrv.lt/>

⁷ https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Ekonomikos_apzvalga_2020_gruodis.pdf

labiausiai nuo COVID-19 nukentėjusiems verslams priemonę, 2022 m. siūlo vėl įgyvendinti lengvatinių paskolų sumažintomis palūkanų normomis verslui priemonę.⁸

Siūlomos skatinamosios finansinės priemonės bei joms įgyvendinti skiriamų sumų vertinimas, atsižvelgiant į potencialių finansų tarpininkų siūlymus

Dėl COVID-19 keliamos grėsmės viena iš problemų, su kuria susidurs ar jau susiduria įmonės, yra lėšų trūkumas apyvartiniam ir investiciniam kapitalui. Kad verslo subjektams būtų nedelsiant sudarytos galimybės naudotis finansavimo šaltiniais, atsižvelgiant į potencialių finansų tarpininkų (LB, komercinių bankų, alternatyvių finansuotojų) siūlymus bei reaguojant į susiklosčiusią situaciją rinkoje dėl COVID-19, Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijos ministerija, FM, UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ rengia ir planuoja įgyvendinti tokias skatinamąsias **finansines priemones** (toliau – FP), gerinančias verslo subjektų finansavimo gavimo sąlygas bei padėsiančias išlaikyti verslo likvidumą⁹:

FP pavadinimas	Maksimalus FP dydis, mln. EUR	Planuojamas skirti FP dydis, mln. EUR*	Padengiamas rinkos trūkumas su planuojamu FP dydžiu, mln. EUR
Portfelinės garantijos paskoloms 2 (tarp jų ir lizingo sandoriams)	105	93	581,25
Individualios garantijos kelionių organizatoriams	20	20	20
Paskolos nuo COVID-19 nukentėjusiems verslams	400	400	400
Apmokėtinų sąskaitų paskolos	50	50	50
Paskolos turizmo paslaugų teikėjams	50	30	30
Pagalbos verslui fondas (privачios skolos ir akcijų FP) (įgyvendinama per UAB „Valstybės investicijų valdymo agentūra“)	1000 ¹⁰	100	100
Kontraktinės garantijos (pasiūlymo galiojimo, sutarties įvykdymo, garantinio laikotarpio išsipareigojimų vykdymo, avanso grąžinimo)	100	50	200
IŠ VISO	1725	743	1381,25

* Finansavimo šaltinis – nacionalinio biudžeto lėšos

⁸ Lietuvos banko Ekonomikos ir finansinio stabilumo tarnybos ekspertų T. Šiaudvyčio ir V. Čipinio parengtas apibendrinimas 2020-12-28

⁹ <https://invega.lt/lt/covid-19/invegos-panaudotos-lesos/>

¹⁰ Priemonės „Pagalbos verslui fondas“ veiklos aprašo patvirtinto Ekonomikos ir inovacijų ir Finansų ministrų 2020 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. 4-837/1K-319 „Dėl priemonės „Pagalbos verslui fondas“ veiklos aprašo patvirtinimo“, 5-6 punktai <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b087e5c003cc11ebb74de75171d26d52/asr>

Atsižvelgiant į Europos Komisijos komunikato „Laikinoji valstybės pagalbos priemonių, skirtų ekonomikai remti reaguojant į dabartinį COVID-19 protrūkį, sistema“ 6-ąjį pakeitimą, Europos Komisija, remdamasi šiuo metu turima informacija, pažymėjo, kad likvidumo priemonių po 2022 m. birželio 30 d. planuojama nepratęsinėti, tačiau sudarė sąlygas valstybėms narėms įgyvendinti naujas priemones, susijusias su parama investicijoms siekiant tvaraus atsigavimo ir mokumo palaikymu, kadangi, anot Europos Komisijos, šios priemonės atsigavimo etapu turėtų geriau atitikti verslo poreikius ir politikos tikslus, be kita ko, riboti netinkamą konkurencijos iškreipimą vidaus rinkoje. Parama investicijoms turėtų padėti plėtoti ekonominę veiklą, kuri būtina, kad būtų galima grįžti prie tvaraus ilgalaikio augimo, įveikti neigiamus ekonominius krizės padarinius, be kita ko, naikinti dėl krizės susidariusį investicijų deficitą ekonomikoje. Be to, parama investicijoms yra svarbi laipsniško skubių trumpalaikių reagavimo į krizę priemonių, ypač likvidumo paramos, taikymo nutraukimo proceso dalis, taip pat perėjimo prie ilgalaikio ekonomikos atsigavimo proceso dalis.

Tokios priemonės būtų ypač aktualios sektoriams, kurie vis dar susiduria su sunkumais dėl COVID-19 pandemijos ir dėl to finansavimo rinkoje prieinamumas jiems yra sudėtingas. Atlikta įmonių apyvartos pokyčių analizė, kurios metu 2019 m. įmonių duomenys lyginti su atitinkamu 2020 m. ir 2021 m. laikotarpiu, buvo nustatyta, kad tam tikri sektoriai vis dar patiria finansinius sunkumus dėl besitęsiančios COVID-19 pandemijos ir nepasiekia priešpandeminio 2019 m. lygio. Labiausiai su sunkumais susiduria kelionių agentūrų, ekskursijų organizatorių, išankstinių paslaugų ir susijusių veiklą vykdančios verslai (apyvartos kritimas -68,4 proc. – 2020 m., -53,2 proc. – 2021 m.), oro transporto (apyvartos kritimas -57,1 proc. – 2020 m., -52,2 proc. – 2021 m.), apgyvendinimo veiklą (apyvartos kritimas -34,7 proc. – 2020 m., -21,1 proc. – 2021 m.), bibliotekų, archyvų, muziejų ir kitą kultūrinę veiklą (apyvartos kritimas -27,5 proc. – 2020 m., -10,4 proc. – 2021 m.), maitinimo ir gėrimų teikimo veiklą (apyvartos kritimas -20,3 proc. – 2020 m., -7,1 proc. – 2021 m.), kūrybinę, meninę ir pramogų organizavimo veiklą (apyvartos kritimas -32,6 proc. – 2020 m., -5,6 proc. – 2021 m.) vykdančios verslai bei kiti. Atsižvelgiant į tęstinį COVID-19 pandemijos poveikį, kuris vis dar daro neigiamą poveikį Lietuvos ekonomikai, paramos investicijoms priemonės, skatinančios tvarų verslų atsigavimą, būtų itin aktualios ir reikšmingos, todėl tikslinga teikti ne tik paskolas likvidumo užtikrinimui, tačiau ir atsigavimui po COVID-19 pandemijos skirtoms investicijoms. Atsižvelgiant į tai, tikslinga įgyvendinti priemonę, kurioje būtų teikiamos paskolos investicijoms.

FP preliminarus pavadinimas	Maksimalus FP dydis, mln. EUR	Planuojamas skirti FP dydis, mln. EUR	Padengiamas rinkos trūkumas su planuojamu FP dydžiu, mln. EUR
Tiesioginės paskolos nuo COVID-19 nukentėjusiems verslams (įskaitant verslo atsigavimui skirtas paskolas)	500	500	500

Parengta pagal finansų tarpininkų ekspertinio vertinimo būdu nustatytus pasiūlymus.